

मगरहरुको विवाह पद्धती: चितवन जिल्ला खैरहनी गा.वि.स. मा गरिएको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र
विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तीको आंशिक आवश्यकता
परिपुर्तिको लागि तयार पारिएको प्रस्तुत
शोधपत्र

शोधकर्ता

इन्द्रलक्ष्मी पुन

रोल नं. १५५

रजिष्ट्रेशन नं. ६-२-२३९-१२४-२००४

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधिको लागि आंशिक आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत “चितवन जिल्लाको खैरहनी गा.वि.स. वडा नं. ७ का मगरहरुको विवाह पद्धति एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयक शोधपत्र इन्द्रलक्ष्मी पुनले मेरो निर्देशन सुझाव तथा सुपरिवेक्षणमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु, अतः शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
प्रेम चलाउने

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति :

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

“चितवन जिल्लाको खैरहनी गा.वि.स. वडा नं. ७ का मगरहरुको विवाह पद्धति एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” शीर्षक राखि त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर अर्न्तगत स्नातकोत्तर तह दोश्रो वर्षमा अध्ययन गर्ने सुश्री इन्द्रलक्ष्मी पुनले प्रस्तुत गर्नु भएको शोधपत्रलाई स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मुल्याङ्कन समिति

प्रा. डा. ओम गुरुङ्ग
(विभागीय प्रमुख)

हस्ताक्षर

.....

प्रेम चलाउने

(शोध निर्देशक)

.....

.....

(बाह्य परीक्षक)

.....

मिति :

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत “चितवन जिल्लाको खैरहनी गा.वि.स. वडा नं. ७ का मगरहरुको विवाह पद्धति एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” शीर्षकको शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक कार्यपूर्तिको लागि तयार पारिएको हो । यस शोधपत्र तयार पार्नको लागि आफ्नो अमूल्य समय दिई आवश्यक निर्देशन सल्लाह, सहयोग, सुझाव एवं प्रेरणा प्रदान गर्नु हुने समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागका लेक्चरर प्रेम चलाउने ज्युप्रति हृदयदेखि नै आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्रको तयारीको क्रममा स्वीकृति प्रदान गरी अनुसन्धान गर्ने अवसर दिनुहुने विभागिय प्रमुख प्रा. डा. ओम गुरुङ्ग ज्यु प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधकार्य गर्ने अवसर पदान गरेकोमा समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर परिवार प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

शोधपत्र तयार पार्ने सन्दर्भमा आवश्यक सूचनाहरु उपलब्ध गराई सहयोग पुर्याउनु हुने खैरहनी गा.वि.स. का सम्पूर्ण मगरहरुप्रति हार्दिक धन्यवाद टक्राउँदछु । त्यस्तै आवश्यक सूचनाहरु उपलब्ध गराउन सहयोग गर्नुहुने बुद्धिजीवीहरु तथा विभिन्न सरकारी, गैह्रसरकारी संघ, संस्थाहरु र कम्प्युटरको काम सम्पन्न गरिदिनु हुने श्री जय पौडेल (ट्याङ्ला साईबर एण्ड कम्प्युनिकेशन) प्रति धन्यवाद दिन चाहन्छु । विशेषगरी यस शोधपत्र तयार पार्न मेरा सम्पूर्ण परिवारजनको सहयोगका प्रत्येक क्षणहरु यस शोधपत्र लेखनको पहिलो उत्प्रेरणा हो । त्यसैले उहाँहरुप्रति हृदयदेखि नै आभार व्यक्त गर्दछु । मेरो शोधपत्र लेखनमा सहयोग गर्नुहुने मित्रहरु राधा घिमिरे, सुप्रिया पौडेल, सुम्निमा ढकाल र विमल घर्तिमगर सबै धन्यवादको पात्र हुनुहुन्छ । उहाँहरुको सहयोग विना यस शोधपत्र तयार हुन सक्ने थिएन ।

अन्तमा यस शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्नुहुने सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

इन्द्रलक्ष्मी पुन
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषय सूचि

पेज नं.

सिफारिस पत्र
स्वीकृति पत्र
कृतज्ञता ज्ञापन

अध्याय - एक

परिचय

१-७

- १.१ पृष्ठभूमि
- १.२ अध्ययन समस्याको कथन
- १.३ अध्ययनको उद्देश्य
- १.४ अध्ययनको महत्त्व
- १.५ संगठनात्मक ढाँचा

१

४

६

६

६

अध्याय - दुई

पूर्व साहित्यको समिक्षा

८-१३

अध्याय - तीन

अनुसन्धान विधि

१४-१६

- ३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनौट
- ३.२ अनुसन्धानको ढाँचा
- ३.३ तथ्याङ्क संकलनको श्रोत र प्रकृति
- ३.४ जनगणना
- ३.५ तथ्यांक संकलनका विधिहरू
- ३.५.१ अवलोकन
- ३.५.२ अर्न्तवार्ता
- ३.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण
- ३.७ अध्ययनको सीमा

१४

१४

१४

१५

१५

१५

१५

१५

१६

अध्याय - चार

अध्ययन क्षेत्र र मगर जातिको परिचय

१७-३२

- ४.१ मगर जातिको परिचय
- ४.२ मगर जातिको नामाकरण
- ४.३ खैरहनी गा.वि.स. र मगर जातिको परिचय
- ४.४ जातीगत जनसंख्या विवरण
- ४.५ स्वभाव/प्रकृति
- ४.६ शारीरिक बनावट
- ४.७ घरको बनावट
- ४.८ पेशा

१७

१८

१९

२०

२२

२२

२२

२३

४.९ भेषभूषा/गहना	२३
४.१० खानपान	२४
४.११ शिक्षा	२४
४.१२ भाषा	२४
४.१३. लिपि र साहित्य	२५
४.१४ धर्म	२५
४.१५ नाता सम्बन्ध	२५
४.१६ सामाजिक अवस्था	२६
४.१७ आर्थिक अवस्था	२६
४.१८ साँस्कृतिक अवस्था	२७
४.१८.१ साउने संक्रान्ति	२७
४.१८.२ माघे संक्रान्ति	२७
४.१८.३ तीज	२७
४.१८.४ दशै	२८
४.१८.५ तिहार	२८
४.१८.६ फागु पूर्णिमा	२९
४.१८.७ चैते दशै	२९
४.१९ जन्म-मृत्यु संस्कार	२९
४.१९.१ जन्म संस्कार	२९
४.१९.२ मृत्यु संस्कार	३१

अध्याय - पाँच

खैरहनी ७ चितवनका मगरहरूको विवाह पद्धति	३३-४४
५.१ वैवाहिक स्थिति	३३
५.२ विवाहको किसिम	३४
५.३ विवाहको उमेर	३५
५.४ अध्ययन क्षेत्रको मगरहरूमा चल्दै आएका र हाल प्रचलित विवाह पद्धतिहरू	३६
५.४.१ मागी विवाह	३६
५.४.१.१ केटी माग्ने चरण	३६
५.४.१.२ दिन माग्ने चरण	३६
५.४.१.३ घरभित्र दुलही भित्र्याउने चरण	३७
५.४.१.४ माइती मान्ने चरण	३७
५.४.१.५ पाइला फर्काउने चरण	३८
५.५ प्रेम विवाह	३८
५.६ अन्तरजातिय विवाह	३९
५.७ पूर्णविवाह	३९
५.८ विधुर/विधवा विवाह	४०
५.९ भाउजुसँग गर्ने विवाह	४०
५.१० जारी विवाह	४१

५.११ विवाहमा मुड्यौलीको महत्व	४२
५.१२ विवाहमा मधपानको महत्व	४२
५.१३ विवाहमा विभिन्न व्यक्तिहरूको भूमिका	४३
५.१३.१ जैसी	४३
५.१३.२ भान्जा	४३
५.१३.३ भाइ समूह	४३
५.१४ मगर महिलाको स्थान	४३

अध्याय - छ

मगरहरूको विवाह पद्धतिमा आएको परिवर्तनहरू र यसका कारणहरू	४५-५४
६.१ मागी विवाहमा आएको परिवर्तन	४५
६.२ विधुर/विधुवा विवाहमा आएको परिवर्तन	४७
६.३ प्रेम विवाहमा आएको परिवर्तन	४८
६.४ दाइजो प्रथामा आएको परिवर्तन	४८
६.५ जारी विवाहमा आएको परिवर्तन	५९
६.६ भाउजु व्यहोर्ने चलनमा आएको परिवर्तन	५९
६.७ मुड्यौलीको संख्यामा आएको परिवर्तन	५०
६.८ विवाह सँग सम्बन्धित अन्य पक्षमा आएको परिवर्तन	५०
६.८.१ पहिरन/गहनामा आएको परिवर्तन	५०
६.८.२ उमेरमा आएको परिवर्तन	५०
६.८.३ भोजभतेर/खर्चमा आएको परिवर्तन	५१
६.८.४ भान्जाको भूमिकामा आएको परिवर्तन	५१
६.८.५ जोडी छान्ने अधिकारमा आएको परिवर्तन	५१
६.८.६ खानपानमा आएको परिवर्तन	५२
६.८.७ राजनीतिले विवाह पद्धतिमा ल्याएको परिवर्तन	५२

अध्याय - सात

सारांश, प्राप्ति र निष्कर्ष	५५-५९
७.१ सारांश	५५
७.२ प्राप्ति	५६
७.३ निष्कर्ष	५७

सन्दर्भग्रन्थ सूचि
चेकलिष्ट

तालिका सूची

तालिका नं.	शिर्षक	पेज नं.
१.	गा.वि.स. को जनसंख्या र घरधुरी संख्या	२१
२.	विवाहको किसिम	३४
३.	विवाहको उमेर	३५